

IMAGINEA MAMEI ÎN ROMANELE LUI MARIN PEDA

Adept al literaturii realiste, Marin Peda proiectează o viziune veridică asupra complexității personalității feminine, personajele sale feminine nu se închid într-un viciu sau o virtute, ci sunt personaje complexe, pe care autorul le plasează în situații edificatoare pentru caracterul și personalitatea lor, interesat fiind, în mod deosebit de aspectul moral al acestora, de relațiile cu lumea și cu cei din familie, mai ales cu propriii copii. Ele exprimă complexitatea firii feminine și condiția femeii.

Un bun observator al psihologiei feminine, scriitorul reușește să realizeze mai multe portrete memorabile ale eroinelor sale, ilustrând spiritul benefic sau malefic al acestora, cum ar fi portretul Catrinei Moromete din romanul “Moromeții”, al mamei lui Victor Petrini, Silvia din romanul “Cel mai iubit dintre pământeni”, cel al mamei generalului Antonescu din romanul “Delirul” sau al Aristiței Bălosu din “Moromeții”.

O adevărată eroină de proză modernă este **Catrina Moromete**, soția lui Ilie Moromete. Aceasta a mai fost măritată cu un tânăr, Năfliu, cu care făcuse o fată, născută după moartea tatălui (murise de apă la plămâni, de tânăr), iar cu primarul satului, după moartea soțului, avusese un băiat, pe care îl lasă primarului, care, după terminarea războiului, o împrumută pe Catrina ca văduvă de război cu opt pogoane de pământ. Cu o astfel de avere, Catrina se mărită cu Ilie Moromete, proaspăt întors de pe front. Cu acesta mai are trei copii : Ilinca, Tita și Niculae, pe care îi crește alături de copiii lui Moromete din prima căsătorie : Achim, Paraschiv și Nilă, fiii ei vitregi. Catrina este mama a opt copii, dar are grijă doar de șase.

În scurt timp, din cauza foametei, Moromete vinde un pogon de pământ din lotul soției, promițând în schimb trecerea casei pe numele ei, dar nu-și respectă promisiunea. Când fetele au crescut mari și perspectiva căsătoriei lor se punea inevitabil, Catrina începe să pretindă insistent pogonul vândut. Moromete ezita. Catrina a înțeles că a avut dreptate să se teamă de viitorul ei, simțind cum i se strecoară în suflet ura împotriva soțului și a fiilor vitregi, pe care i-a crescut cu trudă și i-a iubit ca pe copiii ei. Aceștia au intrat în conflict direct cu mama vitregă, fiind influențați puternic de Guica, sora lui Ilie Moromete, care i-a învățat pe cei trei de când erau mici că “mama vitregă era vinovată că se trăia greu la ei și că dacă n-or s-o dea afară din casă are să pună mâna pe averea tatălui”.

Conflictul dintre Catrina și Ilie Moromete, surd și nesemnificativ în primul volum izbucnește violent în volumul al II-lea, când aceasta își părăsește soțul și copiii „se mută la „aialaltă în vale”, la Marița, Alboaica, cum i se zice în sat, fata din prima căsătorie a Catrinei.

Relația Catrinei cu cei șase copii se dezvoltă pe mai multe coordonate emoționale: teamă, tensiune permanentă, frica nestăpânită că va fi aruncată în stradă după moartea lui Moromete, frustrarea că nu îi sunt apreciate eforturile de a-i crește- în raporturile cu cei trei fii vitregi (Achim, Nilă și Paraschiv); dragoste reținută, autoritate, insuflarea tradițiilor lumii țărănești- în relațiile cu cele două fete(Tita și Ilinca) și dragoste necondiționată, îngrijorare că băiatul nu va reuși să-și atingă visul de a studia, mândrie, curajul de a-l înfrunta pe Moromete, dorința de a-l susține în ciuda obstacolelor, în cazul fiului mai mic, Niculae.

Conflictul tensionat cu băieții vitregi, care are ca nucleu central ura acestora împotriva mamei zdruncină echilibrul emoțional al Catrinei, care are coșmaruri : “Avusese visuri rele. Se auzea noaptea strigată în somn, înghesuită de porci cu râturi mari în colțuri întunecate sau locuind împreună cu țiganii care îi spuneau lucruri murdare”. Sfătuită de o vecină, își caută refugiul în biserică. Rugăciunile și slujbele au reușit să mai domolească zbuciumul lăuntric, transfigurând-o și făcând-o mai bună, mai iertătoare cu oamenii.

Singurul care beneficiază de dragostea necondiționată și de ajutor total din partea Catrinei este mezinul familiei, Niculae. Aceasta înțelege că băiatul ei cel mic are sănătatea prea șubredă pentru a deveni un țăran adevărat și atunci când copilul o roagă să-l convingă pe tatăl lui să-l dea mai departe la școală, Catrina apelează la toate mijloacele pentru a-l ajuta. Încearcă să-l convingă pe Ilie Moromete , dar acesta o ignoră. Văzând că nu reușește să-l convingă, Catrina , la îndemnul lui Niculae apelează la învățătorul lui și la preotul satului pentru a-l determina pe Moromete să-l trimită la școală. Intervenția celor doi pe lângă Moromete are succes, tatăl fiind nevoit să recunoască resursele intelectuale și ambiția fiului. Rolul mamei se încheiase, dar susținerea acesteia îi va schimba cursul vieții, Niculae neuitând niciodată rolul jucat de mama sa în destinul său, imaginea căreia îi va reveni frecvent pe parcursul vieții, fiind evocată în romanul “Marele singuratic”.

O imagine verosimilă a mamei întâlnim și în romanul “Cel mai iubit dintre pământeni”: mama lui Victor Petrini, **Silvia**, un spirit religios, ca și Catrina Moromete (de altfel sunt câteva trăsături care unesc cele două personaje), umilă, resemnată, închisă în propria ei durere. S-a căsătorit cu un monteur de avioane, tatăl lui Victor Petrini, printr-un complot subtil al familiei unui funcționar de la primărie care avea mai multe fete frumoase, dar mai mici decât mama lui Victor Petrini, ea fiind cea mai mare: “Când se ducea în vizită

surorile ei îl primeau prost îmbrăcate și pieptănate, tăcute și absente, în timp ce numai sora lor mai mare arăta elegantă, servind ea la masă musafirul, vorbind numai ea, și încă cum, ca să se arate apoi după măritiș că nu-i plăcea nici să se îmbrace atât de bine, nici să vorbească atât de mult ca în acele vizite ale tatălui meu”.

Devotată în totalitate soțului și copilului, care venise pe lume “ca un dar al lui Dumnezeu”, mama părea fericită în această căsătorie, mulțumindu-se cu foarte puțin și lăsând soțului toată libertatea lui de bărbat.

Silvia trăiește două mari deziluzii în viață: prima generată de soț, căruia nu-i poate ierta că a înșelat-o cu sora ei mai mică, că nu a reușit și nici nu a încercat s-o facă fericită, nu a încercat să afle de ce s-a îndepărtat de el (”a luat umilinta mea drept prostie și în loc să înțeleagă, să sufere și să se întoarcă la mine, a așteptat ce a așteptat și până la urmă s-a înhăitat cu alta.”) și cea de-a doua, din partea fiului, Victor Petrini, care crescând, se înstrăinează de aceasta, mai ales când o cunoaște pe Matilda, soția lui. Mama nu-i poate ierta lui Petrini că a iubit și încă mai iubește, chiar și după ce s-a despărțit de ea, o femeie nedemnă, care l-a făcut să sufere și i-a distrus viața.

Tăcută și resemnată, însuflând viață lucrurilor, după nașterea copilului, pe care l-a avut târziu, fără nici o explicație plauzibilă, refuză să-l mai primească pe bărbat în patul conjugal. Explicația o vom primi mult mai târziu, când femeia, bolnavă, pe patul de moarte, degajând o energie negatoare devastatoare care își avea sursa în durerea ei înăbușită atâția ani se revarsă împotriva bărbaților din viața ei : soțul și băiatul, reproșându-le viața lor plină de păcate și faptul că n-au știut să o aprecieze.

Întoarsă cu fața spre perete ca simbol al detașării de viață, de toți cei din jur, al împăcării cu moartea, mama, de o luciditate inumană, de un egoism extraordinar, intransigentă și plină de venin, trece în revistă căderile , eșecurile și păcatele bărbaților. Ura ei nu are limite :”O să mă rog tatălui ceresc să vă pedepsească pentru viețile voastre neroade”

Constantin Noica afirma la un moment dat în eseu “Nietzsche văzut de M. Preda” că personajul în universul literar al scriitorului este exponentul metaforei moarte –viață. Când suferă foarte mult, eroii lui Preda refuză comunicarea, întorc spatele celor din jur, ceea ce sugerează apropierea de moarte, fiind “liberi pentru moarte”. Acest gest îl întâlnim la Ilie Moromete, la Catrina, la mama lui Victor Petrini, la Rodica , mama Constanței și a lui Vali, la Constanța din “Risipitorii”, Mimi Arvanitache din “Risipitorii”.

Silvia, înainte de a muri îi cere Sibilei un pahar de vin. Acesta simbolizează viața , de care, acum, mama lui Petrini se simte detașată definitiv, alungându-i pe cei doi bărbați de lângă ea, cei care i-au adus atâtea deziluzii.

Regretele târzii ale lui Petrini, fiul, privind relația cu mama (înstrăinarea, egoismul, dragostea filială neîmpărtășită) sunt memorabil evocate de personajul-narator: ”Ce bucurii îi adusesem eu în viață? Doar atât, că existam și că mă iubea, fiind atât de smintit să gândesc că îi făcusem o favoare lăsându-mă iubit și îngrijit. Îi făcusem vreodată un cadou, îi adusesem măcar flori de ziua ei? Nici măcar nu știam care era ziua ei și anul ei de naștere. Consideram sufletul ei bogat și absolut, dincolo de timp și de spațiu, unde cadourile și florile trăiesc în spirit, iar sufletul e etern, mama era ea însăși această eternitate, ea n-avea zi de naștere și nici nu va muri vreodată...”

Rolul mamei și importanța acesteia în destinul fiului sunt foarte bine evidențiate în “Delirul” prin imaginea **mamei generalului Antonescu**. Chiar dacă autorul nu-i dedică foarte multe pagini în roman, rolul acesteia, jucat în destinul fiului și al unei țări întregi într-un moment dramatic prin care trecea România în anii 1940-1941: venirea la putere a legionarilor aduși de generalul Antonescu și încercarea de înlăturare a acestora, ulterior, având aprobarea lui Hitler, la ajutorul căruia apelase, sfătuit de bătrâna sa mamă (avea 80 de ani) – este de necontestat.

În discuția pe care o are mareșalul Ion Antonescu cu mama sa bătrână în ajunul Crăciunului din anul 1940 este nevoit, sub presiunea privirii aprige și severe a mamei și a unei conștiințe încărcate de vinovăție, să-și recunoască greșelile și punctele slabe ale guvernării sale alături de legionari. Gândirea intransigentă a mamei reprezintă un fel de oglindire a conștiinței mareșalului care trebuie să recunoască cinstit și sincer atât unele scăpări ale personalității sale, cât și atrocitățile comise de legionari sub numele său.

Femeie puternică , inteligentă, severă, demnă, mama generalului Antonescu știe să-și îmbărbăteze fiul în momentele decisive ale vieții acestuia, punându-l în situația de a-și recunoaște cinstit vina față de poporul pe care îl conduce, sfătuindu-l mai presus de orice să-și apere viața, țara și poporul pe care-l conduce. Femeie “tăcută, dar destul de afurisită” inspiră teamă celor din jur, inclusiv nurorii sale, Maria, soția generalului, geloasă pe soacra sa pentru că soțul, în momente grele, se sfătuia cu aceasta. De fiecare dată când trebuia să ia o decizie importantă, mareșalul apela la “mintea limpede”, înțelepciunea bătrânei, fiind fericit că are o astfel de mamă care știe să-l încurajeze, să-i transmită putere, încredere în sine și în forțele sale și mai ales echilibru și liniște sufletească : “-Bine , mamă, parcă simt că mi-e sufletul na

liniștit. Ai dreptate: nu eu voi fi vinovat dacă se va dezlănțui un război civil. Mă duc! Mulțumesc că se adeverește că noi cei mai tineri avem nevoie să fim încurajați de cei bătrâni...Sunt fericit că ești mama mea...”

Bazându-se pe un cod moral de factură tradițională, bătrâna doamnă condamnă injustiția, lașitatea, lipsa bunului simț, violența, rasismul (“Orice mi-ai spune nu poți învinui pe oamenii de la Dumnezeu , că evreii, că sunt evrei ca și când ei ar fi hotărât în burțile mamelor lor să fie jidani pe pământ, ca să poată alți oameni, care nici ei n-au avut nici un rol când s-a hotărât, în burțile mamelor lor românce, să fie români, să-i împuște pe urmă, când s-or face mari, pe cei care s-au născut din burți de evrei”), îngrădirea libertații umane, urându-i pe legionari pentru că l-au omorât pe Nicolae Iorga și pentru măcelurile pe care le-au comis, neiertându-l pe fiul său pentru faptul că i-a adus la putere.

Așa cum în literatura lui Marin Preda întâlnim tați nedemni care n-au reprezentat un model pozitiv pentru copiii lor, întâlnim și mame nedemne care n-au știut sau n-au vrut să fie mame adevărate, firi slabe conduse de bărbații din viața lor.Un exemplu edificator în acest sens este Aristița Bălosu din **Moromeții** o femeie umilă, supusă voinței bărbatului,fără personalitate puternică, care n-a știut să apere drepturile copiilor săi. Un alt personaj feminin negativ este mama vitregă a Mariei din “Risipitorii” care și-a “vândut “ fiica“ pe-o oca de țuică” unui “ins cam de vârsta lui (a tatălui fetei), așa de vreo cincizeci de ani”, Maria ajungând până la urmă în mâinile lui Cazaciuc Ambrozie, un personaj malefic care-i transformă viața în coșmar.

În universul literaturii lui Marin Preda întâlnim nu numai spirite deschise spre lume, benefice, moromețiene, cu un înalt cod moral țăranesc, ci și spirite malefice, distrugătoare, forme ale *spiritului primar agresiv*, care se manifestă atât în lumea țăranescă (Guica, Ciulca), cât și în lumea mai rafinată, urbană (Matilda).

**Inspector școlar,
Prof. Zinaida TĂRCATU**